

110121

Skattesystem/inflasjon

Bankkrisens årsak

Ap 25/1-96

Av Olav Selvaag, Oslo

Det er bemerkelsesverdig å se hvorledes de lærde og de ansvarlige strides om hva som var den egentlige årsak til jappetiden og den derpå følgende bankkrisen. Rentenivået blir tillagt avgjørende betydning. Den virkelige årsak har imidlertid lite med rentefotens størrelse å gjøre. Årsaken var først og fremst en følge av skattesystemet og inflasjonen, og begge deler hadde myndighetene (politikerne og Norges Bank) ansvaret for.

Systemet gikk i all enkelhet ut på å begunstige låntagerne på långivernes bekostning. Til å begynne med var det bare eksperter i Finansdepartementet, finansinstitusjonene og Norges Bank som forsto å utnytte denne favorisering. Men etterhvert lærte Kari og Ola

nordmann hvilke enorme gevinstmuligheter det lå i å få tingene på forskudd ved å oppta lån, istedenfor å spare så man kunne betale med oppsparte midler.

I virkeligheten var @real@renten helt frem til 1985 null eller negativ. Inflasjonen var derfor i seg selv en sterk oppfordring til å ta godene på forskudd via lån, fordi den årlige inflasjon var ensbetydende med en tilsvarende reduksjon av lånets reelle størrelse. Men ikke nok med det – skattereglene forsterket denne virkning utrolig meget, så fordelene kunne bli opp mot den dobbelte av gevinsten ved selve inflasjonen. Dette av den simple grunn at den nominelle rente var fradragsberettiget for låntagerne, men ble beskattet som inntekt på långivers hånd. Dette forsto Erik Brofoss og andre sentralt plasserte folk fra første stund av, men etterhvert gikk det også opp for folk flest at det var lukrativt å låne penger til hus, kapitalutstyr og den daglige livsførsel. Det var imidlertid vanskelig å få lån, fordi banker og andre kredittinstitusjoner bare kunne låne ut beløp tilsvarende oppsparingene i det enkelte år. Men i 80-årene ble situasjonen radikalt endret ved at bankene ble gitt «ubegrenset» rett til å oppta lån i Norges Bank med henblikk på utlån til kreti og pleti. Denne endring kan betegnes som det glade vanvidd, og det var myndighetene og Norges Bank som hadde ansvaret for den pengegaloppen som da ble satt i gang.

Inflasjonen var kommet opp i 15 prosent, og gevinsten pr. år kunne – takket være skattereglene – bli over 25 prosent av lånets størrelse for folk med høy marginalsatt.

Da skjønnte omsider også myndighetene at det måtte settes en stopper for galskapen. Bremsene ble satt på for fullt. Det resulterte i at låntagerne ikke kunne innfri de forpliktelser de hadde påtatt seg vis-à-vis banker og andre kredittinstitusjoner. Derved fikk disse tilsvarende problemer overfor sine långivere (Norges Bank og staten), og bankkrisen var et faktum takket være myndighetenes årtierlange favorisering av alle som lånte penger.

Myndighetene har ingen akseptabel unnskyldning for denne utvikling, for i 30–40 år ble det flere ganger gjort oppmerksom på den uheldige favorisering av låntagerne på sparernes bekostning uten noen form for reaksjon fra myndighetenes side.